

spiritual care. It is proved that the cooperation of the Church and the army has a long history. Proved that the result of religious socialization soldier and his family are becoming "I am religious" person, the formation of its ability to interact with the community on the conscious level. Found that religious socialization of the military and their families is influenced almost all mechanisms of socialization. It is shown that religion and religious communities as social formation, have enormous potential for independent social and educational activities. The main forms of cooperation Church and social workers in the process prevent or resolve existing problems in the families of military personnel.

Spiritual care, social educator, military families, the Armed Forces of Ukraine, livelihoods, socialization.

УДК : 378

СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА ПОНЯТЬ “КОМПЕТЕНТНІСТЬ” І “КОМПЕТЕНЦІЯ” У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Ю. А. Олефір, аспірант

У статті представлено теоретичний аналіз сутності і структури компетентності, наукові підходи до поняття “компетентність”, відмінність понять “компетенція” і “компетентність”. Широко висвітлена проблема компетентності у сучасній педагогічній, психологічній та соціологічній літературі. Нами розглянено співвідношення між знаннями, уміннями та навичками, що їх набувають в процесі навчання й компетентністю майбутнього фахівця. Розкрито функції компетентності в структурі особистості. Виокремлено рівні сформованості компетентності.

Компетентність, компетенція, компетентнісний підхід.

Постановка проблеми. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті визначила, що головною метою української системи освіти є створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості, забезпечення високої якості освіти. Перед вищою школою постає завдання підготовки висококваліфікованого спеціаліста, котрий у нових умовах спроможний виконувати складні професійні задачі. Переважна більшість педагогів-науковців і освітян-практиків переконані, що підготовка фахівців повинна здійснюватися на новій концептуальній основі в рамках компетентнісного підходу.

Визначальними категоріями компетентнісного підходу в освіті є поняття компетенції та компетентності, які в педагогічній науці досить плідно розробляються і різнобічно розглядаються, проте до цих пір не мають однозначного змісту і визначення.

Аналіз досліджень і публікацій. У сучасній психолого-педагогічній літературі представлено чималий блок праць з вирішення проблеми підвищення професійної компетентності фахівців: розроблено теоретико-методичні основи формування професійної компетентності вітчизняними та російськими вченими (Л. Мітіна, В. Сластьонін, Л. Карпова, Т. Ковальова, А. Макарова, Є. Огарєв, Г. Онкович, О. Полуніна, Н. Лобанова, М. Чошанов та ін.), а також європейськими педагогами (Г. Халаш, Дж. Куллахан, В. Долл, Ж. Перре, Ж. Деллор); розроблено низку концепцій, в яких дається характеристика професійної діяльності (Б. Ананьєв, Л. Віготський, З. Калмикова, Н. Менчинська, С. Рубінштейн). Становлення людини як суб'єкта праці, перетворення її на професіонала в результаті прояву соціальної активності у різних сферах діяльності обґрунтовано у працях І. Зязюна, А. Капської, О. Карпенко, Н. Кузьміної, М. Монахова, О. Мороза, Ю. Орлова та ін.

Метою статті ми визначили теоретичний аналіз сутності і структури компетентності, наукові підходи до поняття “компетентність”, співвідношення понять “компетенція” і “компетентність” у психолого-педагогічній літературі.

Викладення основного матеріалу. Експерти програми “DeSeCo” визначають поняття компетентності як здатності успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, діяти та виконувати поставлені завдання. На думку експертів “DeSeCo”, до внутрішньої структури компетентності входять знання, пізнавальні і практичні уміння і навички, ставлення, емоції, цінності та етичні норми, мотивація [8].

М.А. Холодна вважає, що компетентність – це особливий тип організації предметно-специфічних знань, що дозволяють приймати ефективні рішення у відповідній галузі діяльності. На її думку, знання повинні задовольняти таким вимогам: різноманітності (множина різних знань про різне); структурованості; гнучкості; оперативності і доступності; здатність до застосування знань в нових ситуаціях; категоріальний характер знань; володіння не тільки декларативними, але й процедурними та конструктивними знаннями; рефлексії, тобто знання про широту і глибину своїх знань [10].

І.В. Родигіна підкреслює головну особливість компетентності як педагогічного явища, а саме, “компетентність – це не специфічні предметні вміння та навички, навіть не абстрактні загальнопредметні мисленнєві дії чи логічні операції (хоча, звісно, ґрунтується на останніх), а конкретні життєві, необхідні людині будь-якої професії, віку, сімейного стану – взагалі будь-якій людині”. В існуючих визначеннях підкреслюються наступні сутнісні характеристики компетентності: ефективне використання здібностей, що дозволяє плідно здійснювати професійну діяльність згідно вимогам робочого місця; володіння знаннями, уміннями і здібностями, необхідними для роботи за фахом при одночасній автономності і гнучкості в частині рішення професійних проблем; розвинена співпраця з колегами і професійним міжособистісним середовищем; інтегроване поєднання знань, здібностей і установок, оптимальних для виконання трудової діяльності в сучасному виробничому середовищі; здатність робити що-небудь добре,

ефективно в широкому форматі контекстів з високим ступенем саморегулювання, саморефлексії, самооцінки; швидкою, гнучкою і адаптивною реакцією на динаміку обставин і середовища [7].

І.О. Зимняя, ґрунтуючись на працях вітчизняних психологів виділяє три групи компетентностей: особистісні – компетентності, що стосуються самого себе як особистості, як суб'єкта життєдіяльності; комунікативні – компетентності, що стосуються взаємодії людини з іншими людьми; діяльнісні – компетентності, що стосуються діяльності людини, яка проявляється у всіх її типах і формах [2].

Компетентність спеціаліста соціальної сфери України розглядається А.Й. Капською як феномен, обумовлений дією загальних, особливих і поодиноких закономірностей прояву цілеспрямованої творчої активності особистості у певній сфері праці: освітній, управлінській, виробничій, сімейній, дозвіллевій тощо [4].

Л.Г. Карпової, яка розглядає компетентність як адекватну орієнтацію людини в різних галузях її діяльності: роботі, навчанні, культурі, політиці, здоров'ї, оточуючому середовищі, освіті. Зазначає, що така об'ємна оцінка дозволяє визначити професійну компетентність, тому що адекватна реакція безпосередньо виходить на діяльність, оскільки без останньої не може бути орієнтації. Визначаючи, що компетентний – це знаючий, обізнаний у певній галузі спеціаліст, який має право за своїми знаннями і повноваженнями робити і вирішувати щось, висловлювати судження про будь-що, який має право розв'язувати питання як підвідомчі. Науковець зауважує, що з психологічної точки зору, в змісті цих визначень прослідковується ряд взаємопов'язаних особливостей, які зумовлюють якісні характеристики цієї властивості особистості.

Перша характеристика професійної компетентності називається *гностичною*, вона відображає наявність необхідних професійних завдань. Їх обсяг і рівень є головною характеристикою компетентності. Друга – *регулятивна*, вона дозволяє використовувати наявні професійні знання для розв'язання професійних завдань. Очевидно, регулятивний компонент включає в себе проектувальну і конструктивну складові, які проявляються в умінні прогнозувати і приймати ефективні рішення. Третя – *рефлексивно-статусна*, яка дає право за рахунок визнання авторитетності діяти певним чином. Четверта – це *нормативна* характеристика, що відображає коло повноважень, професійну сферу. П'ята є комунікативною характеристикою, оскільки і поповнення знань, і практична діяльність завжди здійснюються в процесі спілкування і взаємодії [3].

Досліджуючи професійну компетентність, ми виявили різне розуміння цієї проблеми. Так, А.К. Маркова виділяє такі види професійної компетентності: спеціальна компетентність (здатність до професійної діяльності на досить високому рівні, здатність проектувати свій професійний розвиток); соціальна компетентність (здатність до спільної (групової, кооперативної) професійної діяльності і прийнятими прийомами професійного спілкування; соціальна відповідальність за результати своєї професійної праці); особистісна компетентність (здатність прийомами особистісного

самовираження і саморозвитку); індивідуальна компетентність (здатність прийомами самореалізації і розвитку індивідуальності в рамках професії, готовність до професійного росту, здатність до індивідуального самозбереження, непідвладність професійному старінню, уміння організовувати свою працю без перевантажень) [5].

Розкриємо функції компетентності в структурі особистості, системою яких і визначається структура компетентності. Компетентність виступає умовою розвитку і набуття зрілої форми думок, мотивів, цінностей, спрямованості особистості, яка прагне самоствердитися у власній діяльності, реалізувати творчий потенціал, проявити свої здібності, набути авторитету у своїх колег і самого себе. Це свідчить про мотиваційно-спонукальну функцію компетентності. Компетентність активізує пізнавальну та інтелектуальну діяльність особи. Це виявляється в інтересі і засвоєнні особою накопичених людством знань, розширенні особистістю освіченості, кругозору, ерудиції, націлених на перспективний розвиток. У цьому можна вбачати прояв гностичної функції компетентності. Відбиття отриманих знань в практичній діяльності у вигляді умінь і навичок визначає діяльнсну функцію компетентності в структурі особистості.

Компетентність виявляється також у здатності людини до вольових напружень, мобілізації своїх сил у подоланні труднощів у процесі пізнавальної або професійної діяльності, наполегливості, витривалості, стриманості, що свідчить про емоційно-вольову функцію компетентності в структурі особистості. Зазначені вище функції забезпечують свідому, умотивовану поведінку і самореалізацію особистості, підтримують емоційний фон, силу, спрямованість, розвивають уміння розв'язувати життєві і виробничі проблеми. Оцінне відношення і усвідомлення людиною свого знання, поведінки, морального кодексу, інтересів, ідеалів і мотивів, цілісну оцінку самого себе як особистості характеризують ціннісно-рефлексивну функцію компетентності. Комунікабельність, відкритість до спілкування і збагачення у процесі міжособистісної взаємодії є результатом прояву комунікативної функції компетентності. Зауважимо, що в цій сукупності функцій системотвірною є діяльнсна функція, оскільки компетентність виявляється в умінні розв'язувати проблеми (проблемні завдання у певній предметній галузі), проектувати свою власну діяльність, що вирізняється якістю і результативністю. Ступінь сформованості функцій компетентності внутрішньо обумовлений її структурою. Оскільки компетентність є основою діяльності, тому структуру поняття компетентності можна зіставити із структурою діяльності, до складу якої входять компоненти: усвідомлення потреби, формування мотиву, вибір способу здійснення діяльності, планування діяльності, перелік дій, виконання дій. Усвідомлення потреби і формування мотиву вимагає від людини певної ерудиції для усвідомленого вибору того, що може задовольнити потребу. При виборі способу задоволення потреби суб'єкт діяльності спирається на свої ціннісні установки, соціальні уявлення про те, що можна робити, а що робити не можна. Для планування діяльності людина повинна знати закономірності, яким підпорядковується вибраний ним спосіб здійснення діяльності, і процеси, які

прийдеться використати при цьому. Виконання дій неможливе без сукупності знань, на основі яких здійснюється усвідомлений вибір операцій для досягнення мети конкретної дії і правильного виконання цієї дії. Для виконання операції суб'єкт повинен мати певні уміння і навички, а також докласти вольові та емоційні зусилля. Тому до внутрішньої структури компетентності входять знання, пізнавальні та практичні уміння і навички, мотивація, ставлення, цінності та етичні норми, емоції та вольові зусилля. На основі викладених міркувань, внутрішню структуру компетентності можна подати у вигляді сукупності компонент: мотиваційного, когнітивного, діяльнісного, ціннісно-рефлексивного, емоційно-вольового. Виділені компоненти існують не ізольовано один від одного, вони тісно взаємопов'язані між собою. Така точка зору на суть компетентності переважає як в роботах українських, так і російських дослідників [7].

С.Е. Шишов поняття компетентії визначає через поняття здатності: “компетентія – це загальна здатність, яка ґрунтується на знаннях, досвіді, цінностях, нахилах, які набуваються завдяки навчанню” [12].

Дж. Равен також звертає увагу на те, що компетентії – це мотивовані здатності. У психології поняття “здатності” означає якість, можливість, уміння, досвід, майстерність, талант, тощо, які дозволяють здійснювати певні дії за заданий час, а також готовність особи до виконання якої-небудь дії. Під здатністю розуміють також уміння виконувати які-небудь дії або ж індивідуальну схильність до певного виду діяльності [6].

В.І. Байденко вважає, що “компетентія – це здатність робити щось добре, ефективно в широкому форматі контекстів з високим ступенем саморегуляції, саморефлексії, самооцінки, з швидкою, гнучкою й адаптивною реакцією на динаміку обставин і середовища; відповідність кваліфікаційним характеристикам з урахуванням вимог локальних і регіональних потреб ринків праці; здатність виконувати особливі види діяльності й робіт у залежності від поставлених завдань, проблемних ситуацій і т. ін.” [1].

Фролов Ю.В. означає компетентію як відкриту систему процедурних, ціннісно-сміслових і декларативних знань, що включає взаємодіючі між собою компоненти (епістеміологічні – пов'язані з пізнанням, особистісні, соціальні), які активізуються (актуалізуються) і збагачуються в діяльності по мірі виникнення реальних життєво важливих проблем, з якими стикається носій компетентії [9]. У цьому означенні у явному вигляді міститься “знаннева” і “ціннісна” компоненти.

А.В. Хуторський виводить трирівневу ієрархію компетентностей: ключові; загальнопредметні; предметні. Набір ключових компетентній визначається соціумом, для різних країн є різним і залежить від ціннісних орієнтацій, світогляду окремого співтовариства [11].

Висновки. Проаналізувавши психолого-педагогічну літературу ми можемо зробити такі висновки: компетентія – деяка відчужена, наперед задана вимога до підготовки особи (властивості або якості, потенційні здатності особи), наперед задана вимога щодо знань та досвіду діяльності у певній сфері; компетентність – це володіння компетентією, що виявляється в ефективній діяльності і включає особисте ставлення до предмету і продукту дія-

льності; компетентність – це інтегративне утворення особистості, що інтегрує в собі знання, уміння, навички, досвід і особистісні властивості, які обумовлюють прагнення, здатність і готовність розв'язувати проблеми і завдання, що виникають в реальних життєвих ситуаціях, усвідомлюючи при цьому значущість предмету і результату діяльності, “компетентність” є системним поняттям, що має свою структуру, рівні, функції, своєрідні характеристики, властивості; компетентним можна стати опановуючи певні компетенції і реалізуючи їх у досвіді конкретної діяльності.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження Серед перспективних напрямів дослідження ми виділяємо, перш за все, педагогічні умови формування компетентності майбутніх соціальних педагогів, а також удосконалення та пошук нових концептуальних основ компетентного підходу до формування професійних компетенцій фахівців соціальної сфери держави.

Список літератури

1. Байденко В.И. Концептуальная модель государственных образовательных стандартов в компетентностном формате (дискуссионный вариант): Материалы ко второму заседанию методологического семинара. – М.: Издательский центр проблем качества подготовки специалистов. – 2004. – 19с. [Электронный ресурс]. – http://www.rc.edu.ru/rc/bologna/works/baidenko_ll_sod.pdf
2. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результатов образования / И.А.Зимняя // Высшее образование сегодня . – 2003. - №5. – С.34-42;
3. Карпова Л.Г. Формування професійної компетенції вчителя загальноосвітньої школи автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Лариса Георгіївна Карпова. – Харків, 2004. – 27 с.
4. Капська А. Й. Соціальна робота: навчальний посібник / А. Й. Капська. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 328 с.
5. Маркова А.К. Психологические проблемы повышения квалификации / А.К. Маркова // Педагогика. – 1992. - № 9-10. – С.65 -67;
6. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Пер. с англ. М., 2002.
7. Родигіна І.В. Компетентісно орієнтований підхід до навчання. – Х.: Вид. група «Основа», 2005. 96 с. – (Б-ка журн. «Управління школою»; вип. 8(32)).
8. Трубочева С.Е. Умови реалізації компетентного підходу в навчальному процесі / С.Е. Трубочева // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи (Бібліотека з освітньої політики) / під заг. ред. О.В. Овчарук. - К.: "К.І.С", 2004. - 112 с.
9. Фролов Ю.В., Махотин Д.А. Компетентностная модель как основа оценки качества подготовки специалистов // Высшее образование сегодня, 2004. - № 8. – с. 34-41.
10. Холодная М.А. Психология интеллекта. Парадоксы исследования. – СПб.: Питер, 2002. – 272 с. (Серия “Мастера психологии”).
11. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования // Ученик в общеобразовательной школе. – М.: ИОСО РАО, 2002. – с.135-157.
12. Шишов С.Е. Компетентностный подход в образовании. Международный аспект // Відкритий урок. – 2004. – № 17-18 –с. 20-21.

В статье представлены теоретический анализ сущности и структуры компетентности, научные подходы к понятию "компетентность", отличие понятий "компетенция" и "компетентность". Широко раскрыта проблема компетентности в современной педагогической, психологической и социологической, литературе. Нами рассмотрено соотношение между знаниями, умениями и навыками, которые приобретают в процессе обучения и компетентностью будущего специалиста. Раскрыты функции компетентности в структуре личности. Выделены уровни сформированности компетентности.

Компетентность, компетенция, компетентностный подход.

This paper presents a theoretical analysis of the nature and structure of competence, scientific approaches to the concept of "competence", the difference between the concepts of "competence" and "competency". Widely covered issue of competence in modern pedagogical, psychological, sociological literature. A competence comes forward the condition of development and acquisition of mature form of ideas, reasons, values, to the orientation personality, which wants to become firmly established in own activity, realize creative potential, show the capabilities, purchase authority for the colleagues and itself. We viewed the relationship between knowledge, skills and competence. A competence is integrative formation of personality, which integrates in itself knowledge, ability, skills, experience and personality properties, which stipulate aspiration, ability and willingness to work out problems and tasks which arise up in the real vital situations, realizing meaningfulness of object and result of activity. Reveals the function of competence in the structure of personality. Singled out levels of competence.

Competence, competency, competency based approach.

УДК 343.81+377.1

ХАРАКТЕРИСТИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕНІТЕНЦІАРНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

**В.П. Олло, «Одеський навчальний центр № 14» при Одеській
виправній колонії Управління Державного департаменту
з питань виконання покарань (№14), директор**

У статті представлено загальну характеристику діяльності закладів що відносяться до системи професійно-технічної освіти при департаменті з питань виконання покарань. Головна увага зосереджена на ролі професійно-технічної освіти у процесі ресоціалізації засуджених. Автором визначені пріоритетні теоретичні аспекти на яких повинна